

Dr. Damjan Hančič

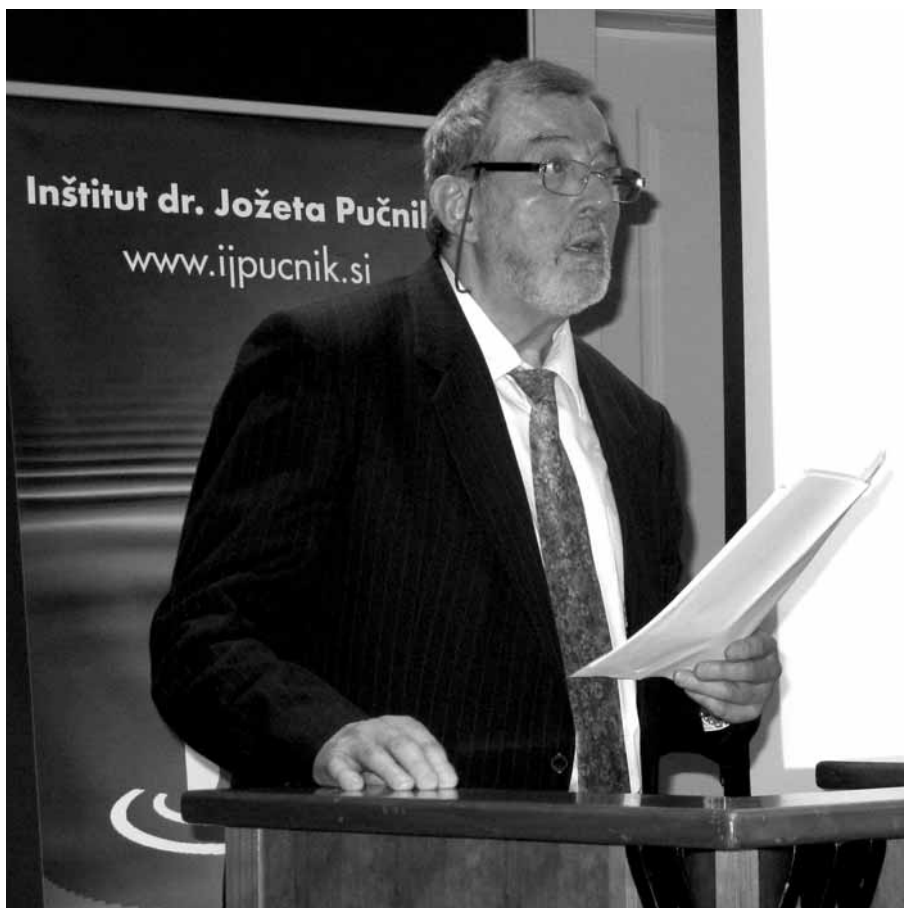
Uspelo nam je zaradi srčnosti, poguma in odločnosti

Letos mineva 20 let od padca berlinskega zidu, s čimer je bil zadan smrtni udarec vsem komunističnim režimom v Vzhodni Evropi, ki so se 45 let po drugi svetovni vojni držali na oblasti s pomočjo sovjetskih tankov in tajnih političnih policij. Ob 23. avgustu, ki ga je v začetku lanskega aprila evropski parlament razglasil za vseevropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avto-

ritarnih režimov 20. stoletja, smo se za www.kamnican.si odločili objaviti intervju s Kamničanom, ki je konec 80. let odigral eno ključnih vlog pri demokratizaciji Slovenije – s Francetom Tomšičem.

Rodil se je v Šmarci leta 1937 kot četrti otrok v družini s šestimi otroki. Živel so na manjši kmetiji; po OŠ na Homcu je šel na nižjo gimnazijo v Kamnik, nato pa na industrijsko šolo v Kranj in kasneje na srednjo tehnično v Ljubljano. Študiral je na strojni

France Tomšič
(Foto: arhiv
Damjana
Hančiča)

fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1963 diplomiral. Po diplomi je delal na Inštitutu Jurija Vege. Leta 1964 je služil vojsko, potem pa se je zaposlil na prej omenjenem inštitutu. Nato je odšel za 10 let v Nemčijo, leta 1976 se je vrnil in čez 10 let postal gonilna sila demokratizacije na Kamniškem in na Slovenskem. Ko je bil na vrhuncu politične moči, se je umaknil iz aktivne politike, saj je dosegel to, kar si je zastavil.

Kako to, da ste se odločili za delo v Nemčiji in kako ste doživljali politične in gospodarske razmere v tedanji zahodni Nemčiji?

V meni je čedalje bolj tlela želja, da bi delal na področju letalstva, zato sem marca leta 1966 odšel v Nemčijo. Takrat so iz Slovenije mnogi kot gastarbajterji zaradi boljšega zaslužka hodili v Nemčijo. Tja sem šel s turistično vizo in le nekaj prijateljem sem povedal, da me morda dalj časa ne bo nazaj. To je bilo v času, ko se je šele nekaj let pred tem sprostil mejni režim in smo lahko svobodneje hodili v tujino; pred tem jih je bilo pri prehodu meje veliko ustreljenih. V Nemčiji sem takoj dobil dobro službo. Delal sem v zahodnem Berlinu. Tam sem tudi spoznal ženo in kmalu so prišli na svet trije otroci. Sprva sem nameraval ostati v Nemčiji le nekaj let, a se je to zavleklo za 10 let. Delal sem v razvojnem biroju za geofiziko Askanija v zahodnem Berlinu. Tu sem imel priložnost spoznati kapitalistični sistem s človeškim obrazom, saj je bilo za šolstvo, zdravstvo in ostala področja zelo dobro poskrbljeno. Simpatiziral sem s SPD, to je socialdemokratsko stranko Nemčije, vanjo pa se nisem nikoli včlanil, saj nisem hotel sprejeti nemškega državljanstva, čeprav bi ga lahko. Imel sem le vizo za bivanje za nedoločen čas. Spoznal sem se tudi z nekaterimi nemškimi socialdemokratskimi politikami, na primer z Willijem Brandtom, poznal pa sem tudi nekatere levičarske radikalce, ki so bili med drugim zelo navdušeni nad jugoslovanskim modelom samoupravljanja (na primer Rudi Dutschke); seveda so oni živeli dobro, jugoslovanski sistem pa so opazovali od zunaj.

Kako je potekala vrnitev v domovino in nato vživetje v novo družbeno-politično stvarnost?

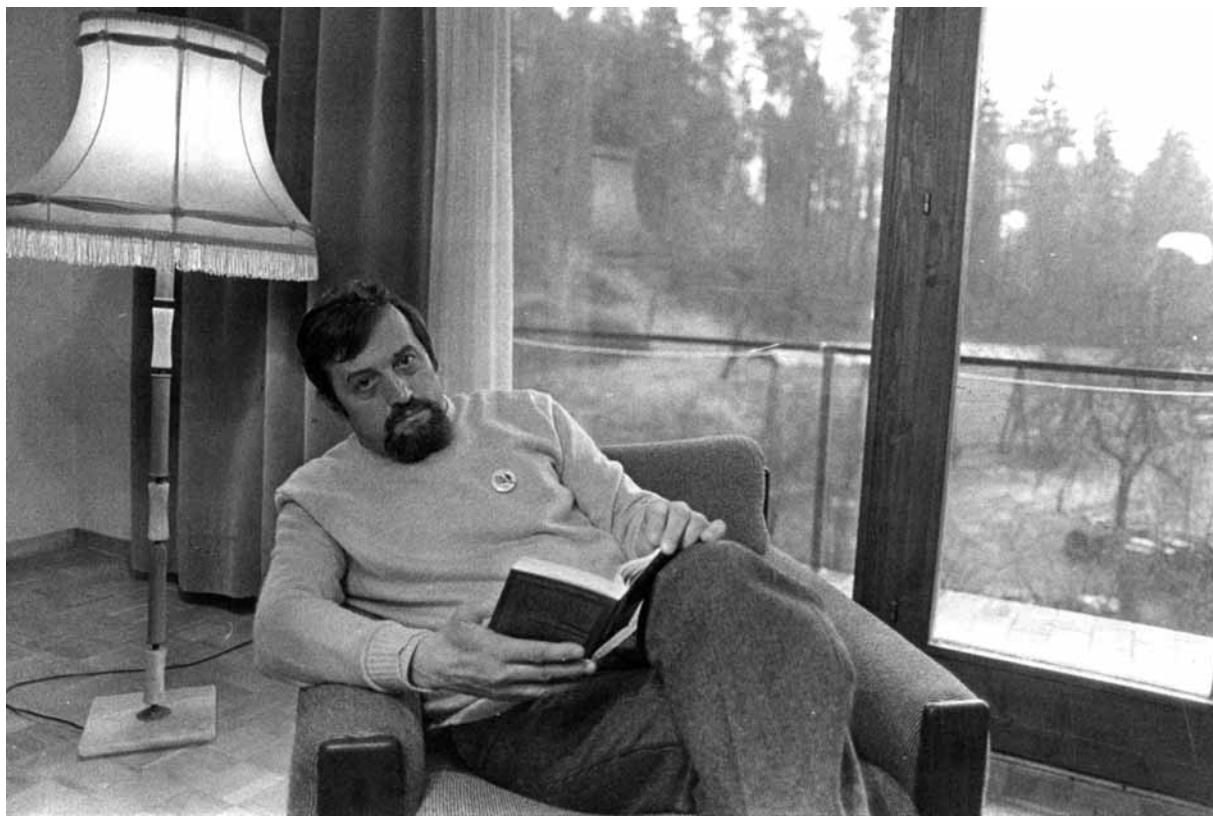
Leta 1976 smo se skupaj z družino vrnili v Slovenijo in zaposlil sem se kot strokovnjak za hidravliko in regulacije v Razvojnem inštitutu IRRP v Litostroju. Moja žena se je zaposlila kot prevajalka v usnjarsko-izvojni firmi Koteks-tobus, kjer je bila zelo zadovoljna z odnosi v kolektivu.

Naj še povem primerjavo svoje plače, s čimer se vidi primerjava standarda pri nas in v Nemčiji. Preden sem leta 1966 odšel v Nemčijo, sem pri nas zaslužil okoli 350 DEM, v Nemčiji sem zaslužil najprej 1.600 DEM in na koncu že 2.500 DEM. Ko sem prišel nazaj v Slovenijo, pa je plača najprej znašala 900 DEM, proti koncu 80. let pa je padla na 700 DEM. To pomeni, da je imela Slovenija leta 1966 šestkrat slabši standard kot zahodna Nemčija, leta 1976 samo trikrat nižjega, konec 80. let pa se je standard v Jugoslaviji spet začel zniževati. To pomeni, da je komunistični režim propadel zaradi slabega ekonomskega položaja, v nasprotnem primeru bi se obdržal. Spremembe sistema so možne le, če ljudje živijo slabše, kot so prej.

France Tomšič v času svojega sindikalno-političnega delovanja konec 80. let 20. stoletja (Foto: arhiv Franceta Tomšiča)

France Tomšič,
predsednik prve
politične stranke
v Vzhodni Evropi
(Foto: arhiv
Franceta
Tomšiča)

Ko sem bil v Sloveniji, sem seveda začel spoznavati jugoslovanski sistem komunizma oziroma samoupravni socializem na lastni koži. Ugotovil sem, da je to nekaj zelo zlaganega. Delavec je sicer na delavskem svetu in zborih delavcev lahko povedal vse, kar se mu je zdelo narobe, in s tem dobil nekakšen občutek demokratičnosti in svoje pomembnosti, ko pa se je odločalo, je to potekalo v ozkih političnih organih, ki so delali po navodilih Partije oziroma Zveze komunistov; stroka ni bila upoštevana. Litoštroj je bil sploh politična tovarna, v kateri so vodstvene službe večinoma dobivali tisti, ki so imeli zveze in rdečo knjižico. Ker sem počasi spoznaval, v kakšnem sistemu živim, sem sklenil, da bi ga morda skušal spremeniti, če se nekoliko bolj politično angažiram. Tako sem bil kot predsednik sindikata Inštituta za razvoj, raziskovanje in projektiranje Litoštroj vabljen na razne politične koordinacije. To pa je bilo ravno okoli leta 1985, ko je Partija začela voditi boj proti tehnični inteligenci, češ da z denarjem, ki ga dobivamo na račun posebnih raziskovalnih projektov, postajamo svoja kasta. Naj povem, da smo za svoje vrhunske tehnične raziskave in inovacije prejeli le dodatek v višini 10 % k plači. Ta boj pa se je najbolj odrazil v primeru dr. Marka Kosa, takratnega direktorja IRRP-ja. Z raznimi obtožbami o domnevnih nepravilnostih se je proti njemu začela prava gonja. Partija je mislila, da se bomo njeni volji podredili tudi v sindikatu. Sindikat, ki sem mu predsedoval, pa je direktorja vzel v bran in s tem po partijskem mnenju »zavzel napačno stališče«. To je sprožilo pravi vihar na partijski strani, začele so se intervencije RK ZKS (Republiškega komiteja Zveze komunistov) in SZDL (Socialistične zveze delovnega ljudstva). Rezultat tega je bil, da so nekatere potem tudi obsodili in kaznovali, vendar so bile kazni relativno mile. Največja kazen je bila v bistvu »črna pika« za poklicno in službeno napredovanje za tiste, ki so se uprli diktatu partije. Tako so me imeli od takrat naprej na piki, prav tako je bilo verjetno dr. Marku Kosu zaradi tega onemogočeno napredovanje na mesto profesorja na strojni fakulteti.

France Tomšič in dr. Jože Pučnik sta bila leta 1990 tesna sodelavca v času priprav na prve demokratične volitve. (Foto: arhiv Franceta Tomšiča)

Aktivno ste bili vključeni v »zadevo Novi trg«, ki jo lahko štejemo za začetek ne samo kamniškega, temveč tudi slovenskega »demokratičnega prebujanja«. Zakaj je prišlo do tega in kako se spominjate dogodkov?

Kmalu zatem se je začelo dogajanje v zvezi z Novim trgom oziroma poskusi tedanje kamniške občinske oblasti leta 1986, da bi razlastili levi breg reke Kamniške Bistrice – vse od Nevelj do Duplice. Tako bi več kot 1000 lastnikom odvzeli njihove parcele. Tako je takratna občinska garnitura hotela na poceni način priti do zemljišč. To je bila »učna ura demokracije« zame in za nekatere mlajše sodelavce (med njimi bi zlasti izpostavil Igorja Podbrežnika) za delovanje v naslednjih letih. Položaj je bil tak, da sta v takratni tridomni občinski skupščini (danes bi temu rekli občinski svet) dva zbora, to je Zbor združenega dela in Družbenopolitični zbor (v katerem so bili predstavniki Partije (ZKS), SZDL, ZSMS in ZZB), že potrdila odlok o razlastitvi zemljišč, po zaslugi naših peticij, podpisov in tudi nekajkratnega vdora na seje občinske skupščine pa tega ni sprejel samo Zbor krajevnih skupnosti. Organizirali smo veliko akcijo zbiranja podpisov, našo peticijo so podpisovali vsi, od nekomunistov do komunistov, celo nekateri stari borci. V Nevljah je ni podpisal samo en človek. Do resnega konflikta med predstavniki civilne iniciative in občinskim vrhom je prišlo, ko smo nepovabljeni hoteli prisostvovati seji Zbora krajevnih skupnosti (zbralo se nas je okrog 50). Čeprav smo se zavedali, da imajo občinski funkcionarji na svoji strani policijo in ves represivni aparat, smo se ravno mi uradno zatekali na pomoč k policiji, da bi nas varovala pri izvrševanju ustavne pravice, da ljudstvo prisostvuje javnim sejam občinske skupščine. Bilo je res zelo pestro. Večkrat sem šel tudi na pogovore z republiškimi organi, zlasti na Sekretariat za urejanje prostora, na katerem so vodili postopke za razlastninjenja. Čez eno leto, poleti 1987, je občinska oblast odstopila od realizacije tega predloga in zadeve so se umirile. Tako lahko štejemo ta upor v Kamniku za enega prvih, če že ne kar prvo zmago ljudstva in demokratičnih sil v Sloveniji proti staremu partijskemu establišmentu. To nam je uspelo zaradi množičnega gibanja proti kraji zasebne lastnine in zaradi poguma, srčnosti in odločnosti. Pri tem sem dolžan posebej izpostaviti Igorja

France Tomšič
kot gost – opazo-
valec v švicarskem
parlamentu
(Foto: arhiv
Franceta
Tomšiča)

Podbrežnika, Nandeta Škarjo, Alojza Bratino in že pokojnega Marjana Dolinška.

(Več o začetkih demokratizacije na Kamniškem in » aferi Novi trg« si lahko preberete v: France Tomšič: Pričetki procesa demokratizacije na Kamniškem, Kamniški zbornik 1996, št. XIII, str. 145–154).

Kako je prišlo do naslednjega koraka v demokratizaciji Slovenije – litostrojske stavke, v kateri ste bili spet eden ključnih akterjev?

Takrat, bilo je leto 1987, so se začele razmere slabšati tudi na nivoju države: čedalje slabši gospodarski položaj, čedalje večja inflacija in padec proizvodnje. Moja pozornost se je obrnila na državni nivo oziroma k Litostroju. V Litostroju je obstajala močna tehnična inteligenca, kar je bil nujni predpogoj za poznejše dogajanje, kajti prav ta inteligenca je že po naravi manj odvisna od oblasti kot družboslovna, saj je slednja precej bolj vezana na sredstva državnega proračuna, tehnična inteligenca pa si lahko finančno neodvisnost pribori na širšem trgu dela. Po mojem mnenju je bila zato tehnična inteligenca za prvi začetek demokratizacije v Sloveniji mnogo pomembnejša od družboslovne; pisatelji, akademiki in ostali so začeli capljati za nami šele nekoliko kasneje in potem seveda tudi prevzeli pobudo. S tem seveda nočem reči, da niso bili pomembni, saj brez njih v nadaljnjem razvoju ne bi bilo mogoče doseči takšnega razmaha in jasno artikulirati določenih zahtev, hočem samo reči, da je bila prva pri tem tehnična inteligenca.

Bilo je takole: že oktobra in novembra 1987 smo v Litostroju pričakovali nemire. Tako je 9. decembra 1987 prišlo do prve politične stavke v tedanji Jugoslaviji. Delavski nemiri so se preselili tudi pred slovensko skupščino in v Cankarjev dom. Do takrat beseda stavka v uradnem političnem besednjaku ni obstajala, govorili so le o »prekinitvah dela«; tedaj pa smo jasno povedali, da je to stavka. Spomnim se, da si predsednik takratne slovenske vlade Dušan Šinigoj ni upal stopiti pred delavce, ampak so delavci SDV (Službe državne varnosti) skušali mene in še dva predstavnika stavkovnega odbora zvabiti v

Na ustanovnem zasedanju SDZS (Foto: arhiv Franceta Tomšiča)

Volitve v organe novoustanovljene Socialdemokratske zveze Slovenije (Foto: arhiv Franceta Tomšiča)

stavbo skupščine. Zraven so bili seveda tudi policisti v uniformah in v civilu. Ker so stavkajoči delavci to vedeli in so se bali, da bi se z nami kaj zgodilo, je prišlo do vdora stavkajočih delavcev v Cankarjev dom. Tam je v nadaljevanju dogajanja prišlo do prelomnih zgodovinskih dogodkov v zvezi s pluralizacijo in demokratizacijo Slovenije ter z uvajanjem večstrankarstva. Ustanovili smo namreč prvi povojni nerežimski sindikat in nastavke za osnovanje prve nepartijske opozicijske stranke, ki bi konkurirala oziroma bila alternativa tedaj edini dovoljeni in vladajoči stranki – Zvezi komunistov. To se je sicer zgodilo sedem let za gdansko »Solidarnośćjo« na Poljskem, vendar ni imelo za demokratizacijo nič manjšega pomena. Ustanovili smo stavkovni odbor in začeli pripravljati načrt za generalno stavko, ki bi trajala od 9. do 15. decembra. Stavka je bila ne samo socialna, pač pa tudi politična, saj smo zahtevali, da zbor delavcev vodimo prav predstavniki stavkovnega odbora in ne uradni člani delavskega sveta, ki jih je postavila Partija. Bili so hudi pritiski, češ da mi tega ne smemo zahtevati, ampak da lahko to vodijo le oni. Na pomoč pri pritiskih na nas so hodili predstavniki RK ZKS in RK SZDL, vendar smo vztrajali.

Naj še kot zanimivost povem, da je bilo v našem 17-članskem stavkovnem odboru več kot polovica članov ZKS, torej niti oni niso več poslušali uradnih stališč partije. Odločilen dan je bil 15. december, ko je bilo uslišanih vseh pet naših zahtev: razrešitev direktorja, povečanje plač za 30 %, razrešitev starega sindikata in sprejet sklep o ustanovitvi neodvisnega sindikata. Sam sem izkoristil revolucionarno vzdušje v dvorani in predlagal še nadaljnji korak: ustanovitev prve opozicijske politične stranke, ki bi – kot sem dejal – »imela ravno toliko pravic, kot jih ima Partija«. Povedal sem, da je posledica tega, da imamo v Sloveniji in Jugoslaviji na oblasti samo eno stranko brez konkurence, tudi to, da imamo v Sloveniji 4-krat nižji standard kot na sosednjem avstrijskem Koroškem in v italijanski Furlaniji, s katerima smo bili pred drugo svetovno vojno približno na enakem nivoju. To stanje lahko popravimo samo s povečanjem politične konkurence – tako da ustanovimo svojo neodvisno politično stranko, ki bi se imenovala socialdemokratska stranka; za prvega predsednika stranke sem predlagal dr. Franceta Bučarja, ki je nato to funkcijo odklonil. Tako je bil 15. 12. 1987 ustanovljen iniciativni odbor kasnejše Socialdemokratske zveze Slovenije – SDZS. Ta sklep smo izglasovali, preden se je razvila razprava, v kateri se je izkazalo, da ta ideja očitno še ni zrela za realizacijo, saj je večina (10 od 17) članov stavkovnega odbora temu predlogu nasprotovala. Kljub temu pa je »duh ušel iz steklenice« in zadeve ni bilo mogoče več zaustaviti. V naslednjih dneh in tednih smo potem iskali podporo za to opozicijsko stranko pri nekaterih akademikih in Društvu slovenskih pisateljev, ki pa so vse to zaenkrat še zavračali. Tudi ko smo se poleti 1988 obrnili na Igorja Bavčarja in njegov Odbor za zaščito človekovih pravic, je bil mnenja, da je odbor izključno humanitarne narave in da ne bo prerasel v politično stranko. Edini od izobražencev, ki je podpiral naše ideje, je bil dr. Jože Pučnik, ki je po več neuspešnih poskusih (ko me je klical po telefonu v službo, ga niso hoteli povezati z menoj) le prišel v stik z menoj in po tem sva začela s sodelovanjem.

Na naša stavkovna zborovanja smo vedno vabili veliko novinarjev, zlasti avstrijskih in nemških, ker smo bili mnenja, da je možno komunizem in vsak totalitarni režim uničiti le s pomočjo pravilne in čim popolnejše informiranosti javnosti. Komunistični sistem in tudi vsak drugi totalitarizem je mogoče premagati le z javnostjo. Zanimivo pa je, da so o naši stavki veliko več pisali srbski in hrvaški mediji kot pa naši slovenski novinarji. Edini izjemi sta bila tednik Mladina in pa zlasti Radio Študent.

Kako je nato vendarle prišlo do ustanovitve političnih strank, tudi Socialdemokratske zveze Slovenije (SDZS)?

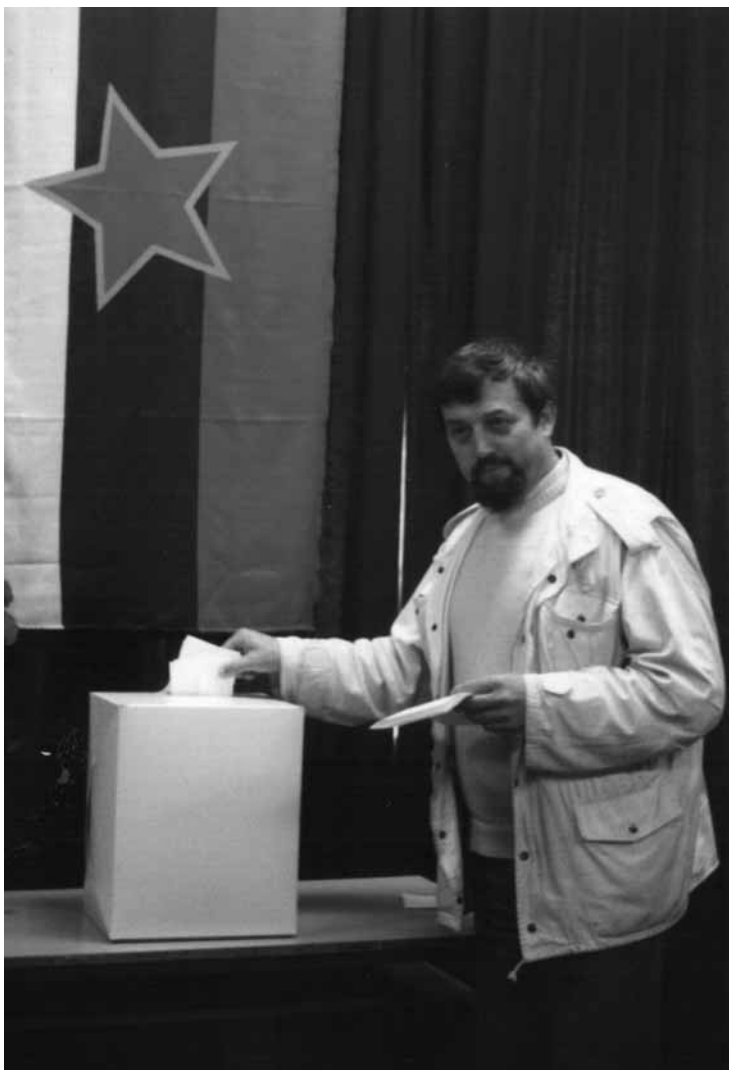
Največji premik pri demokratizaciji Slovenije in povečanju možnosti za nastanek večstrankarstva je

nedvomno pomenil proces proti četverici poleti 1988. V začetku leta 1989 so si začeli dogodki slediti kar sami od sebe. Potem ko je bila v januarju ustanovljena Slovenska demokratska zveza (SDZ), ki se je deklarirala kot gibanje, smo v februarju ustanovili tudi SDZS; nato so začele nastajati tudi druge stranke, ne samo v slovenskem, ampak tudi v jugoslovanskem prostoru.

Naj povem resnično anekdoto, ki sem jo doživel junija 1989 pri ustanovnem zboru HDZ v Zagrebu, ki sem se ga v vlogi predsednika SDZS udeležil na povabilo Franja Tuđmana. Prišel sem v Zagreb k hotelu Panorama, v katerem je bil prvotno načrtovan ustanovitveni zbor. Prišel sem do hotela, nato pa me je prišel iskat sin generala Bobetka in mi rekel, da so oblasti prepovedale zbor ter naj sledim modremu jugu, ki me je potem po raznih ulicah in ovinkih pripeljal do sedeža NK Borac, kjer je bila v majhni klubski dvorani postavljena miza in tam je bila ob navzočnosti

okoli 40 delegatov ustanovljena stranka HDZ. Ker je bilo število delegatov pod pričakovanji majhno, so nekateri predlagali, da bi ustanovitev preložili, saj so menili, da bi bila ustanovitev nelegitimna. Takrat pa sem se oglasil jaz in kar v slovenščini rekel, da če se sedaj ne bodo ustanovili, se ne bodo nikoli. Šele ustanovitev jim bo namreč dala legitimnost. »Brez korajže ne gre,« sem jim rekel v slovenščini. Franjo Tuđman, ki je stal ob meni, se je z mojim predlogom takoj strinjal in izpeljali so ustanovitveni zbor. Nato pa so nas povabili na kosilo v neki hotel ob avtocesti.

Sicer pa smo se predstavniki vseh novoustanovljenih jugoslovanskih demokratičnih političnih strank prvič in verjetno zadnjič sestali 17. 10. 1989 na Otočcu. Sestanek je sklical SDZS. Že takoj na začetku se je postavilo vprašanje, kdo bo zbor vodil. Tam so bili zbrani predstavniki iz Srbije, Hrvaške, Slovenije in BiH. Sam sem predlagal Franja Tuđmana, a ga niso hoteli sprejeti Srbi, nato pa je bil sprejet predlog, naj zbor vodim jaz. V sklepih, ki smo jih sprejeli, smo zapisali, da se mora Jugoslavija preoblikovati v konfederacijo in se pluralizirati ter demokratizirati. Vendar sem že takrat videl, da je veliko lažje izpeljati demokratizacijo in pluralizacijo v enonacionalni državi kot v večnacionalni, saj tam takoj pridejo na dan še mednacionalni konflikti in zamere. V tem pogledu so imeli Poljaki dosti lažjo pot. Bolj uspešno kot v okviru Jugoslavije smo se povezovali znotraj slovenskega prostora.

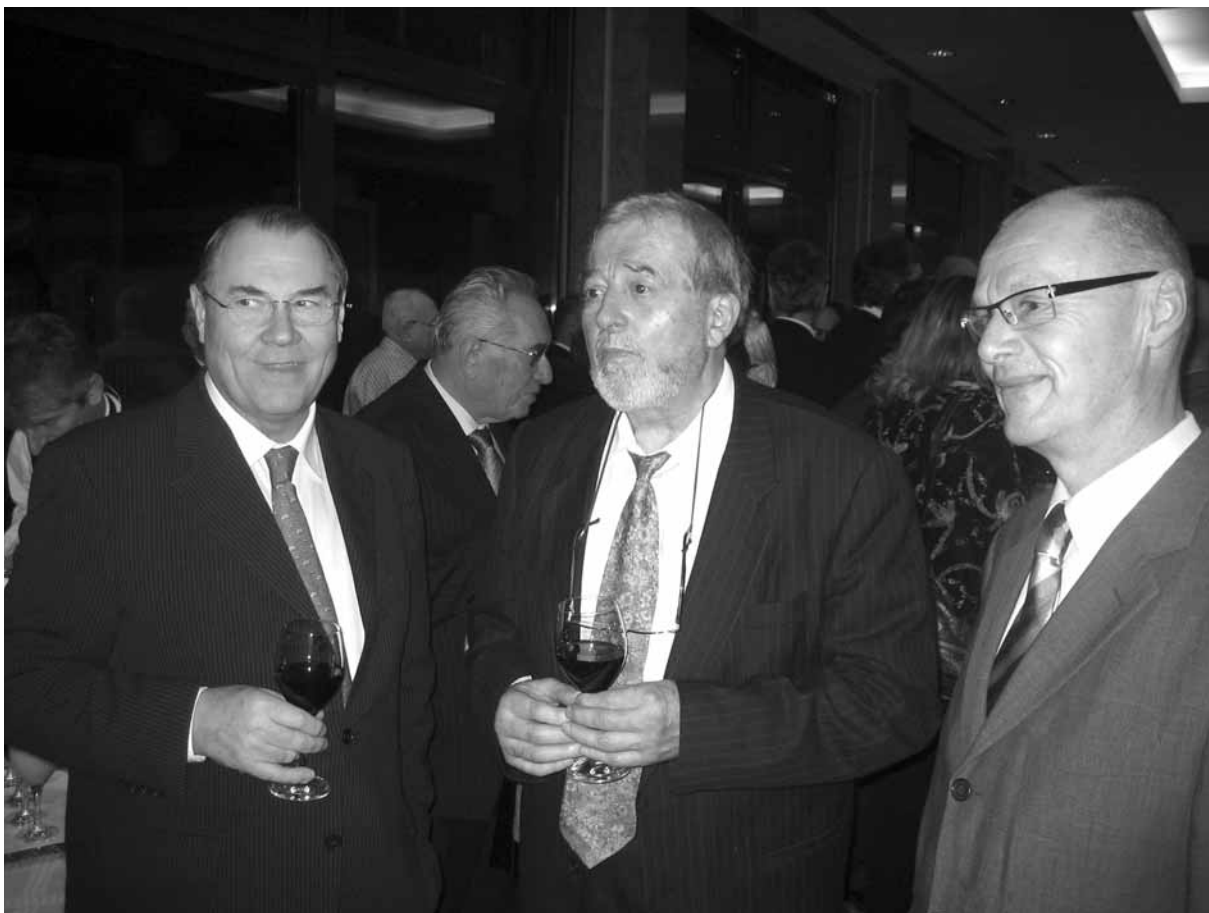
France Tomšič oddaja volilni listič v Novem trgu 8. 4. 1990 – na prvih svobodnih večstrankarskih volitvah v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Te volitve so bile tudi sad njegovih prizadevanj. (Foto: arhiv Franceta Tomšiča)

Kako je prišlo do ustanovitve koalicije novonastalih demokratičnih strank – Demos?

Demokratična opozicija Demos je začela nastajati že poleti 1989, še bolj pa se je utrdila jeseni, ko smo bili predstavniki opozicije s strani tedanje vladajoče politike, v kateri so prevladali reformno usmerjeni komunisti, povabljeni na koordinacijo (nekakšno okroglo mizo) v zvezi s slovenskimi ustavnimi amandmaji, sprejetimi konec septembra. Kar nekaj naših predlogov je bilo tudi upoštevanih. Po drugi strani pa smo sodelovali, po zgledu Poljske, tudi na tako imenovani okrogli mizi s predstavniki tedaj etabliranih strank oziroma družbenopolitičnih organizacij, kot so bile ZKS, ZSMS, SZDL in ZZB. Ni nam bilo všeč, da je hotel okroglo mizo voditi le predsednik SZDL Jože Smole, mi smo se namreč zavzemali za rotacijo pri predsedovanju. Dogovarjali naj bi se, kako bi si stare in nove stranke delile oblast in kako bi sodelovali. Skratka, šlo je za neki vmesni vakuum, dokler ni 9. novembra padel berlinski zid in se je v slabem mesecu dni po vsej Vzhodni Evropi, razen v SZ, zrušil tedanji komunistični sistem. To je še pospešilo normalizacijo nameravanih večstrankarskih volitev in tako je SZDL, namesto da bi postala krovna organizacija cele palete strank, postala preimenovana v Socialistično stranko le ena izmed njih.

Nekajkrat ste se pogovarjali tudi z znanimi političnimi oporečniki in voditelji opozicije v vzhodnoevropskih državah, na primer z Lechom Walenso. Kakšne razlike vidite med bojem za demokratizacijo v državah realnega socializma, ki so bile neposredno pod sovjetsko okupacijo, in razmerami v Sloveniji oziroma Jugoslaviji?

Treba je priznati, da se je razlika med Jugoslavijo in vzhodnim blokom kljub istim temeljnemu režimskim potezam začela zarisovati že nekaj let po Titovem sporu s Stalinom oziroma z Informbirojem. Sredi 50. let, takoj po koncu tržaške krize, so meje z zahodom postajale čedalje bolj odprte. Vseskozi pa se je bil boj med liberalnejšo in konzervativnejšo partijsko strujo. Če leta 1972 Tito ne bi več živel, bi hrvaški Maspok ter liberalizacijo v Sloveniji in Srbiji namesto njega najverjetneje zadušila kar prosrbsko usmerjena JLA z vojaškim udarom. Zunanje okoliščine še niso bile dovolj zrele za mirno preobrazbo Jugoslavije. Seveda pa je bilo konec 80. let za vse to že prepozno. V Sloveniji je prevladala reformistična komunistična struja z Milanom Kučanom na čelu in tako jaz kot predstavnik opozicijskega sindikata ali kasneje opozicijske stranke nisem bil zaprt tako kot v istem času Lech Walensa na Poljskem. Občasno pa me je bilo strah, da bi se mi kaj zgodilo ali da bi me prišli aretirat. Spomnim se, da so me prav 9. decembra 1987 obhajale najbolj hude slutnje, da me lahko pridejo aretirat – in res, ko sem se okoli polnoči ulegel, da bi zaspal, je zazvonil zvonec na vhodnih vratih. Misleč, da je na vratih policija, sem potihoma odprl balkonska vrata, vendar sem namesto policije na vratih zagledal dva kolega iz stavkovnega odbora, ki sta prišla preverjat, če je z menoj vse v redu. Skratka, lahko bi se vse končalo drugače, kot se je. Ob nekem predvolilnem soočenju leta 1992 sem se nekaj časa pogovarjal tudi s takratnim predsednikom Milanom Kučanom, ki mi je rekel, da je bil ob litostrojski stavki in ko smo mi ustanavljali prvo opozicijsko stranko, sam v dosti večji nevarnosti kot jaz, saj so naj prežali »jastrebi« iz Beograda. S to njegovo mislijo se popolnoma strinjam. Tako za partijske reformiste kot za nove politične alternativce je bilo zelo nevarno. A z modrostjo in strpnostjo smo Slovenijo obvarovali večjih pretresov. Kljub temu pa se spominjam, da me je v službi in verjetno doma vseskozi nadzoroval SDV. S kolegi iz stavkovnega odbora se v službi sploh nismo upali kaj dosti pogovarjati, le na WC, ki se nam je zdel še najbolj varen kraj, za katerega smo upali, da ni nadzorovan, smo se hodili na hitro kaj pogovoriti. Danes se te stvari slišijo smešno, ampak tako je pač bilo.

France Tomšič
v družbi veleposlanika Nemčije
Matthiasa
Ludwiga Bogisla-
va von Kummra
in Igorja Podbre-
žnika
(Foto: arhiv
Damjana
Hančiča)

Kakšna je bila vaša politična pot po letu 1990?

V politiki sem aktivno sodeloval do 1. 3. 1990, ko sem bil na ustanovnem kongresu izvoljen za predsednika konfederacije neodvisnih sindikatov – Neodvisnost. Takrat sem odstopil s položaja podpredsednika SDZS, eno leto pa sem še ostal v predsedstvu stranke. Nato sem bil dve leti poslanec v prvi demokratično izvoljeni skupščini, jeseni leta 1992 sem kandidiral za predsednika Slovenije. Do leta 1997 sem bil predsednik v sindikatu KNSS – Neodvisnost, potem pa sem se umaknil tudi iz sindikalnega življenja.

Kakšno mnenje imate o današnjih sindikatih?

Današnji sindikati se popravljajo, še naprej so sicer oprti zlasti na levo politično opcijo in en klan, vendar so boljši, kot so bili, se pa večkrat ukvarjajo z nepomembnimi stvarmi. Po mojem mnenju ni noben problem organizirati protestnega shoda delavcev pred parlamentom ali vlado, dosti težje je organizirati in v redu izpeljati običajno delavsko stavko.

Zveza svobodnih sindikatov kot naslednica bivših režimskih sindikatov je v devetdesetih letih veliko naših predlogov, s katerimi smo hoteli omejiti moč menedžerjev in tajkunizacijo Slovenije, zavračala, ker so lastniki kapitala prihajali iz iste politične opcije kot oni sami. To je bilo zelo slabo za delavce in to se čuti še danes. Se pa v zadnjem času položaj kar precej popravlja in upam, da bodo tudi naši sindikati postali to, kar so na zahodu: borci za pravice delavcev in ne kapitala, ter da bodo ostri tako do desne kot leve vlade.